

Բնության հատուկ պահպանվող տարածքները և Էկոտուրիզմը Հայաստանում

«Էկոտուրիզմը Հայաստանում» համաժողով
Հայաստանի Ամերիկյան Համալսարան
02 ապրիլի, 2016թ.

Կարեն Մանվելյան, կ.գ.թ.
Կարեն Կարապետյան,

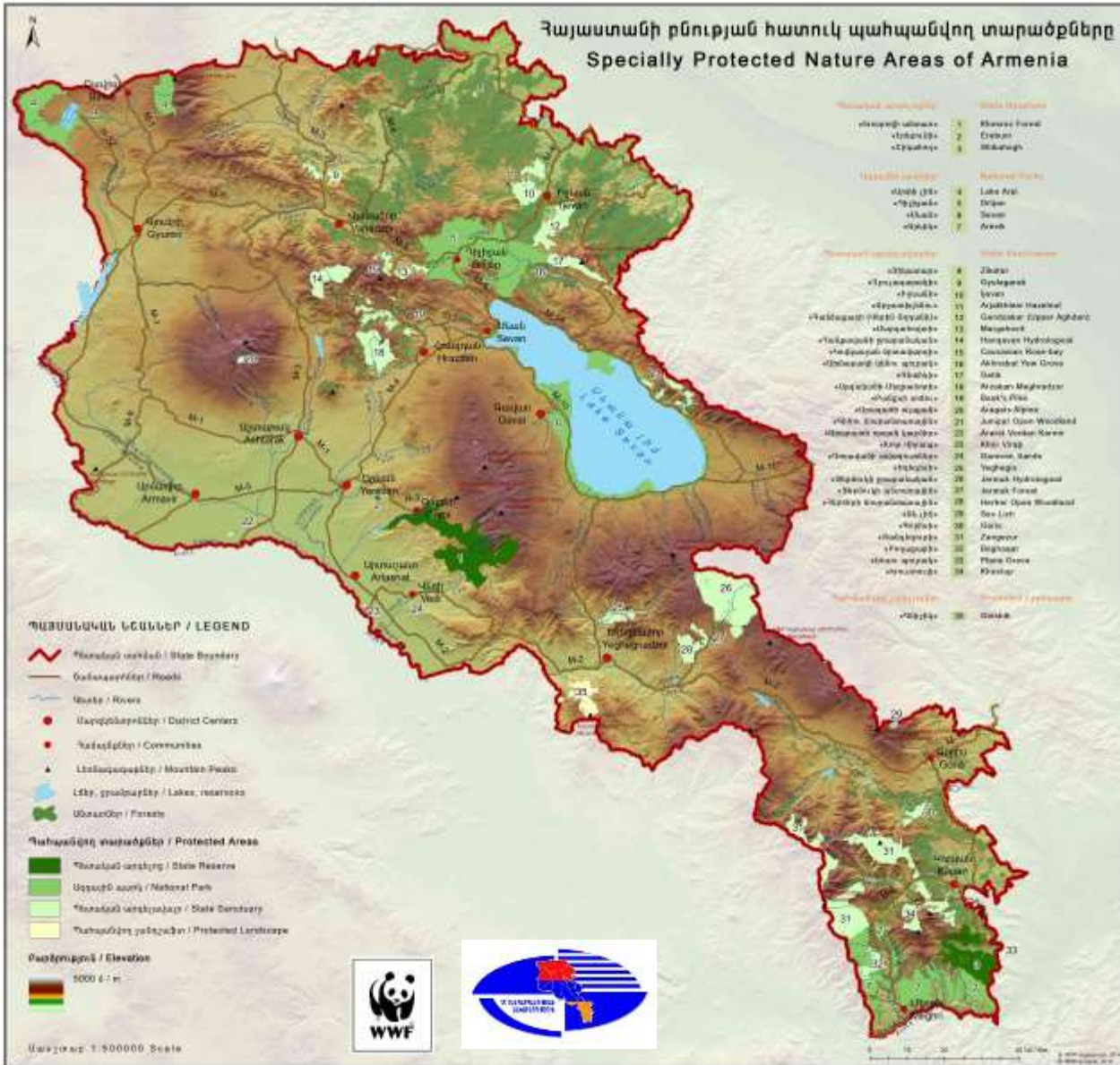
ԲՀՊՏ – երի ընդհանուր տվյալները

Ներկայումս հանրապետությունում գործում են հետևյալ ԲՀՊՏ-ները.

1. 3 պետական արգելոցներ («Խոսրովի անտառ», «Շիկահող» և «Էրեբունի»), որոնք զբաղեցնում են 35 439.6 հա տարածք կամ Հայաստանի ընդհանուր տարածքի 1.19 %-ը
2. 4 ազգային պարկ («Սևան», «Դիլիջան», «Արփի լիճ» և «Արևիկ»), որոնք զբաղեցնում են 236 802.1 հա տարածք կամ Հայաստանի ընդհանուր տարածքի 7.96 %-ը
3. 232 բնության հուշարձաններ
4. 27 պետական արգելավայր, որոնք զբաղեցնում են 114 812.7 հա տարածք կամ Հայաստանի ընդհանուր տարածքի 3.95 %-ը
5. 1 պահպանվող լանդշաֆտ, որը զբաղեցնում են 6010 հա

Ընդհանուր մակերեսը՝ մոտ 380 000 հա (Հայաստանի ընդհանուր տարածքի 13.1 %-ը)

Հայաստանի բնության հատուկ պահպանվող տարածքները Specially Protected Nature Areas of Armenia

ԲՀՊՏ – երի ընդհանուր տվյալներ

Կարմիր գրքում գրանցված գլխարկավոր սնկերի 40 տեսակներից 33-ը (82.5 %) ներկայացված են ԲՀՊՏ-երում :

Կարմիր գրքում գրանցված 452 տեսակի բարձրակարգ բույսերից 166-ը (36.7 %) ներկայացված են ԲՀՊՏ-երում:

Կարմիր գրքում գրանցված 155 տեսակի անողնաշար կենդանիներից 145-ը (93.5 %) հանդիպում են ԲՀՊՏ-երում:

Կարմիր գրքում գրանցված 153 տեսակի ողնաշարավորներից 96-ը (62.7 %) ներկայացված են ԲՀՊՏ-երում:

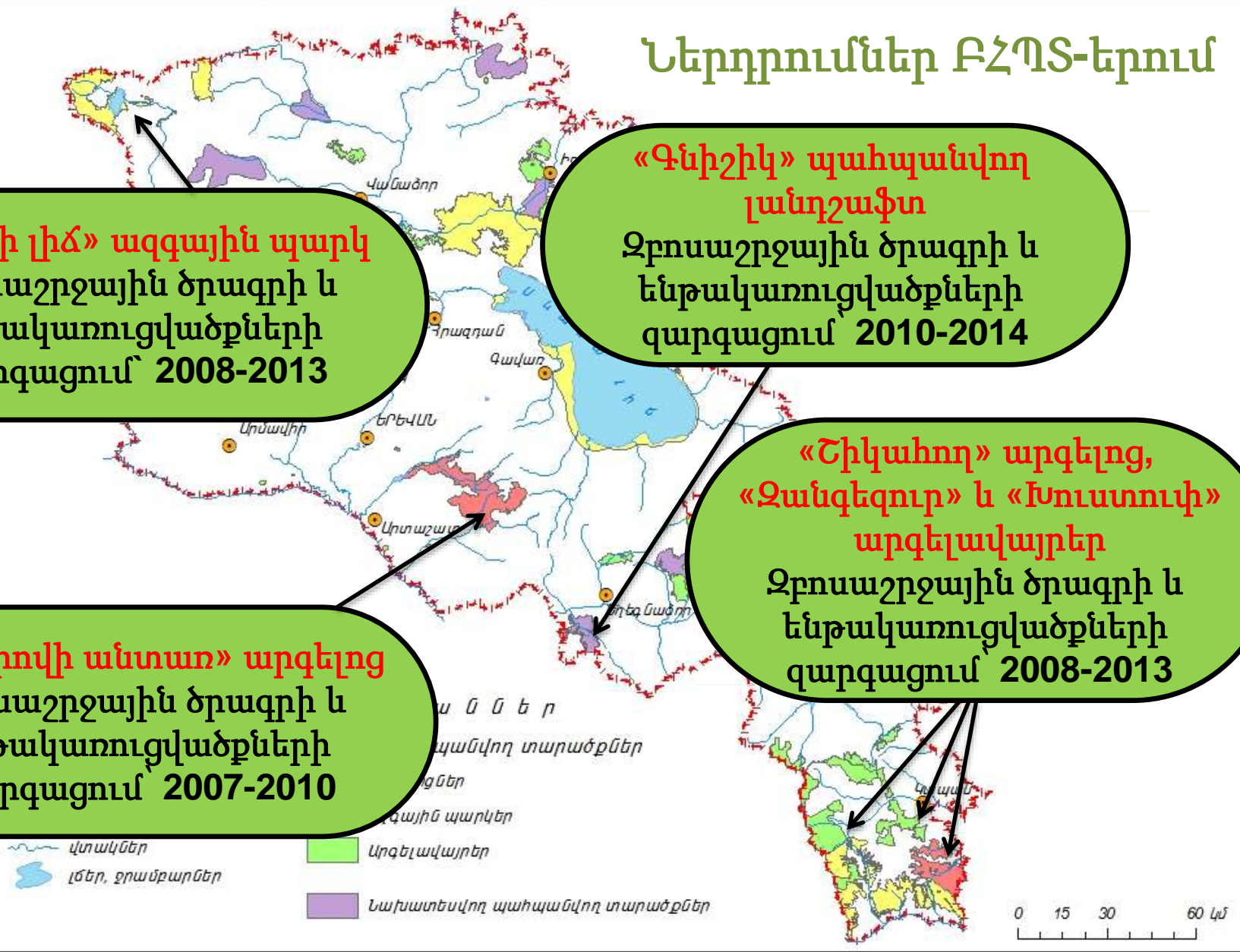
Ներդրումներ ԲՀՊՏ-երում

«Արփի լիճ» ազգային պարկ
Զբոսաշրջային ծրագրի և
ենթակառուցվածքների
զարգացում՝ 2008-2013

**«Գնիշիկ» պահպանվող
լանդշաֆտ**
Զբոսաշրջային ծրագրի և
ենթակառուցվածքների
զարգացում 2010-2014

«Խոսրովի անտառ» արգելոց
Զբոսաշրջային ծրագրի և
ենթակառուցվածքների
զարգացում 2010-2013

**«Շիկահող» արգելոց,
«Զանգեզուր» և «Խուստուփ»
արգելավայրեր**
Զբոսաշրջային ծրագրի և
ենթակառուցվածքների
զարգացում 2010-2013

- վտակներ
- լճեր, ջրամբարներ
- Արգելավայրեր
- Նախատեսվող պահպանվող տարածքներ

0 15 30 60 կմ

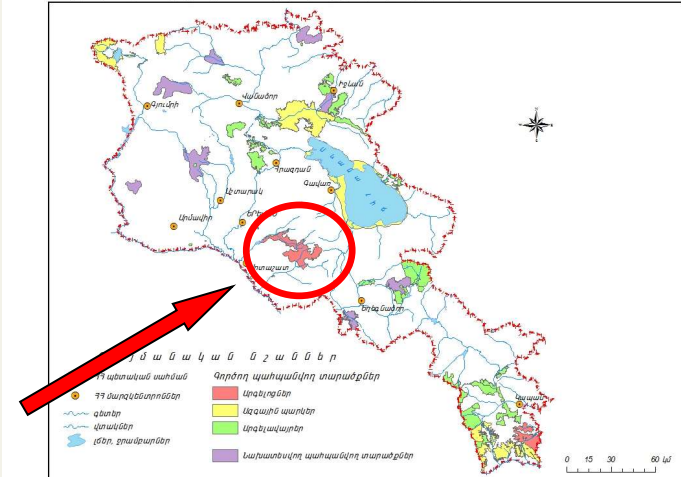

«Խոսարովի անտառ» արգելոց

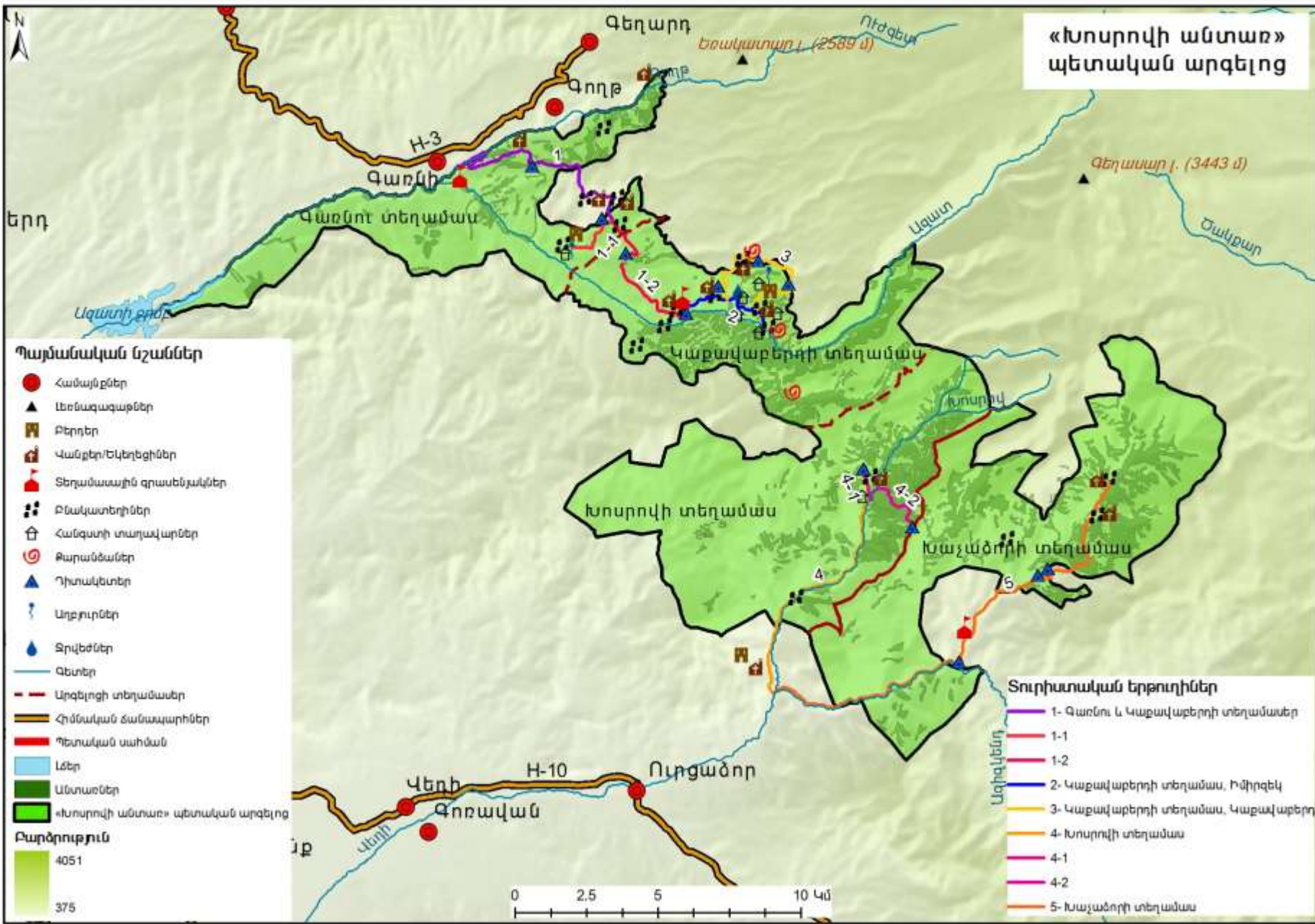
Ընդհանուր տվյալներ

Հիմնադրվել է՝ **1958թ**
 Տարածքը՝ **23 878** հա
 Պահպանության նպատակը՝
 գիհու բաց անտառաշատ
 վայրեր, անտառներ, կիսաանապատային
 լանդշաֆտներ, յուրահատուկ բուսական և
 կենդանական աշխարհ՝ այդ թվում
 Կովկասյան ընձառյուծը, բեգոարյան
 այծը, գորշ արջը, սև անգղը,
 Կասպյան ուլարը, հայկական իծը և այլն:
 Կենսաբազմազանությունը՝
1849 անոթավոր բույսերի տեսակներ
 (Հայաստանի բուսական աշխարհի ավելի
 քան 50% -ը), այդ թվում
24 էնդեմիկ տեսակներ,
283 ողնաշարավոր կենդանիների
 տեսակներ, այդ թվում 11-ը՝ ԲՊՄՄ-
 ի կարմիր ցուցակում:

77 գործող և մահացած վիճակում հատուկ պահպանվող տարածքների քարտեզ-սխեմա

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց

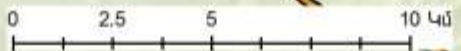
Պայմանական նշաններ

- Համայնքներ
- ▲ Լեռնագագաթներ
- 🏠 Քերոներ
- 🏰 Վանքեր/Շկեղեցիներ
- 🚒 Տեղամասային գրասենյակներ
- 🏘 Բնակատեղիներ
- 🏠 Հանգստի տաղավարներ
- 🌀 Քարանձաններ
- 🏔 Դիտակետեր
- 🚶 Աղբյուրներ
- 💧 Տրվածներ
- Ձետեր
- Արգելոցի տեղամասեր
- Հիմնական ճանապարհներ
- Պետական սահման
- 🌊 Լճեր
- 🌲 Անտառներ
- 🌳 «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց

- ### Բարձրություն
- 4051
 - 375

Տուրիստական երթուղիներ

- 1- Գառնու և Կաքավաբերդի տեղամասեր
- 1-1
- 1-2
- 2- Կաքավաբերդի տեղամաս, Իմիրզեկ
- 3- Կաքավաբերդի տեղամաս, Կաքավաբերդ
- 4- Խոսրովի տեղամաս
- 4-1
- 4-2
- 5- Խաչածրի տեղամաս

«Խոսարովի անտառ» արգելոց

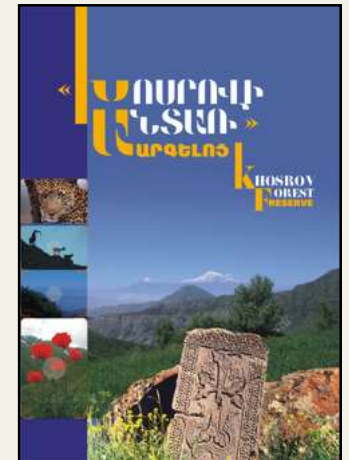
1. Այցելուների ծրագիր՝ հաստատված ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից և ներառված կառավարման պլանում
2. Այցելուների կենտրոն – Գառնու տեղամաս
3. Զբոսաշրջային արահետներ
4. Վեբ կայք
5. Վահանակներ, ճանապարհային նշաններ, բուկլետներ, ուղեցույց և վավերագրական ֆիլմ
6. Համագործակցություն հայկական զբոսաշրջային ընկերությունների հետ

«Խոսրովի անտառ» արգելոց

1. Այցելուների կենտրոնի բացում
Հայաստանի և Նորվեգիայի
պաշտոնյաների մասնակցությամբ
2. Այցելուների կենտրոնի
աշխատակազմի համալրում
3. Էկոտուրիզմի մոնիտորինգի ծրագիր՝
հաստատված ՀՀ ԲՆ կողմից
4. Ռենջերների կայան
5. Վրանատեղի և ևս երկու
զբոսաշրջային արահետ
7. Արգելոցի մասին գիրք

«Խոսքովի անտառ» արգելոց

«Խոսրովի անտառ» արգելոց

«Խոսրովի անտառ» արգելոց

1. Այցելուների կենտրոնի կառուցում– Վեդու տեղամաս – համաֆինանսավորող՝ ASSOGAL Toscana (ԵՄ ծրագիր) և WWF-ի ծրագիր (Նորվեգիայի ԱԳՆ)

2. Այցելուների կենտրոնի կահավորում և սարքավորումներով զինում – համաֆինանսավորող՝ CNF և HSBC Բանկ Հայաստան

3. Վրանատեղի կազմակերպում՝ UNDP/GEF

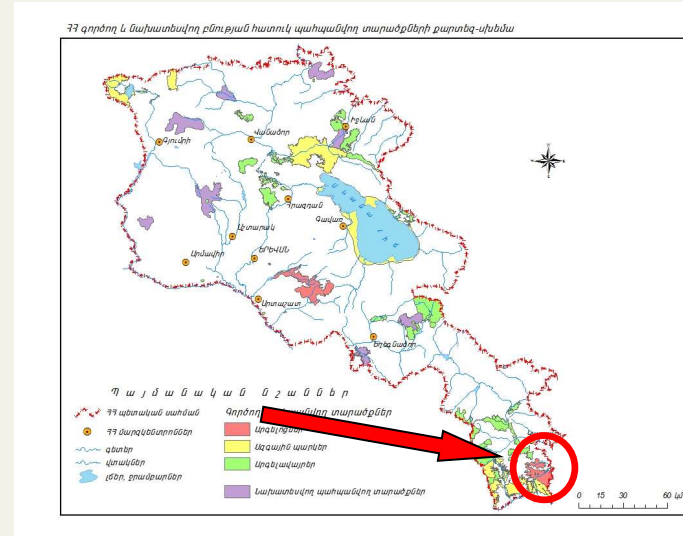

«Շիկահող» արգելոց

Ընդհանուր տվյալներ

Հիմնադրվել է՝ **1958թ**
 Տարածքը՝ **12 137** հա
 Պահպանության նպատակը՝
 լայնատերև (կաղնու, բոխու)
 անտառներ, կենու, արևելյան սոսու և
 արևելյան հաճարենու պուրակներ,
 յուրահատուկ բուսական և
 կենդանական աշխարհ՝ այդ թվում
 Կովկասյան ընձառյուծը, բեզուարյան
 այծը, գորշ արջը, սև անգղը,
 Կասպյան ուլարը և այլն:

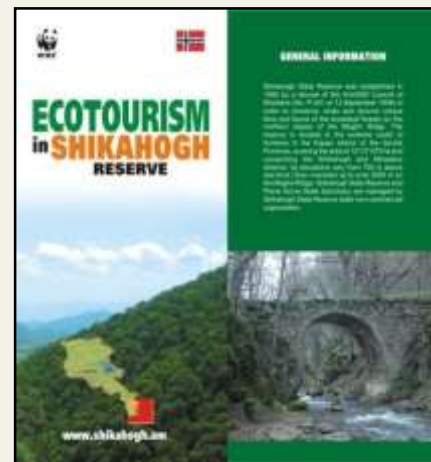
Կենսաբազմազանությունը՝
1074 անոթավոր բույսերի տեսակներ,
208 ողնաշարավոր կենդանիների
 տեսակներ, այդ թվում **8**-ը՝ ԲՊՄՄ-
 ի կարմիր ցուցակում:

«Շիկահող» արգելոց

1. Այցելուների ծրագիր, որը ներառվել է նախնական կառավարման պլանում
2. Վեբ կայք
3. Վահանակներ, ճանապարհային նշաններ, բուկլետներ, ուղեցույց
4. Ռենջերների համար համազգեստ, սարքավորումներ և ամենագնացներ
5. Վարչական շենքի կահավորում, սարքավորումներով հագեցում և լրացուցիչ կառավարման հնարավորությունների տրամադրում (ինտերնետ, ջրամատակարարում, ջեռուցման համակարգ, գրասենյակային սարքավորումներ):

«Շիկահող» արգելոց

«Շիկահող» արգելոց

1. Վարչական շենքում այցելուների համար գիշերակացի հնարավորություններ
2. Վավերագրական ֆիլմ
3. Ճանաչողական այց հայկական զբոսաշրջային ընկերությունների համար
4. Համագործակցություն հայկական զբոսաշրջային ընկերությունների հետ

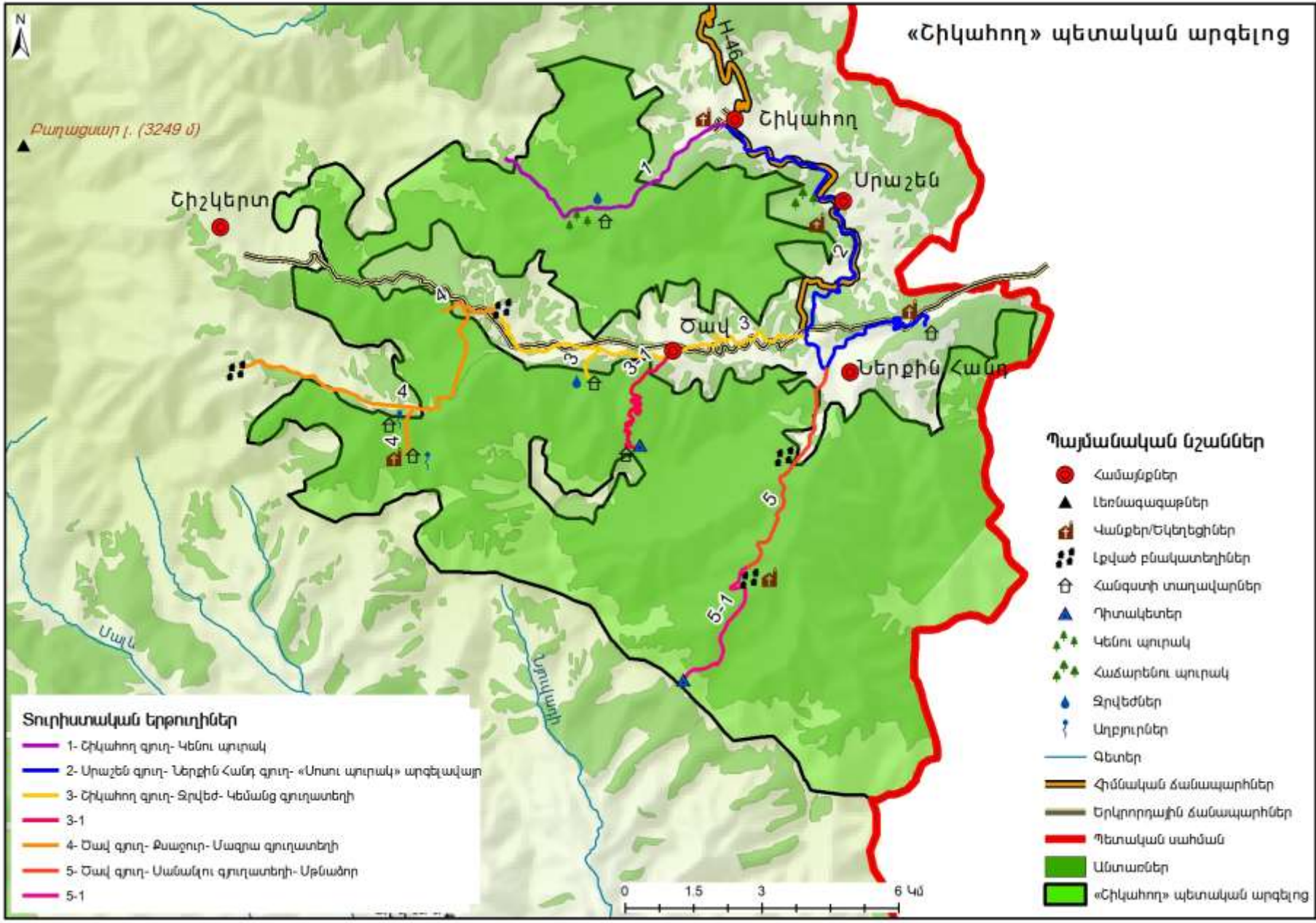

«Շիկահող» արգելոց

«Շիկահող» պետական արգելոց

«Զանգեզուր» և «Խուլստուլի» արգելավայրեր

- Կառավարման պլանների մշակում
- Պահպանության հզորացում
- Վահանակներ, ճանապարհային նշաններ, բուկլետներ
- Էկոզբոսաշրջության արահետների մշակում և իրականացում

«Զանգեզուր» պետական արգելավայր Zangezur State Sanctuary

«Սվարանց - Արամազդ» էկոտուրիստական երթուղի
Svarants - Aramazd Ecotourism Trail

10 կմ դժվար անցանելի
difficult

հնարավոր է շարունակել մինչև Գեղի գյուղ (+ 20 կմ)
possible to continue to Geghi village (+ 20 km)

Քարտեզ-սխեմա

«Զանգեզուր» Պետական արգելավայրի Այցելուների ծրագրի ենթակառուցվածքը

Պայմանական նշաններ

ՀՀ պետական սահման

«Զանգեզուր» Պետական արգելավայր

գետեր

վտակներ

Երթուղիներ

երթուղի N9

երթուղի N10

երթուղի N11

երթուղի N12

երթուղի N13

գյուղեր, բնակատեղիներ

սատանի կամուրջ

բերդատեղի

լճեր

եկեղեցի

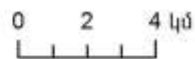
աղբյուրներ

պահակակետեր

լեռնագագաթներ

ուղեփակոցներ

լեռնանցքներ

45°45'0"E 45°50'0"E 45°55'0"E 46°00'0"E 46°05'0"E 46°10'0"E 46°15'0"E 46°20'0"E

Սատանի կամուրջ
Տաբև
Տաբև վանական համալիր

Արամազդ լ. (3399 մ)

Կատար լ. (3012 մ)

Դասպուտեղու լ. (3904 մ)

Տաշտունի լ. ցք (2480 մ)

գ. Քաջարան

Կիցք

Քարուտ

Գեղի

Վերին Գիրաթաղ

Կալա

Բերդատեղ

Շղար

Համլետավա

Աղբյուր

գ. Ողջի

Գոգի լիճ

Օստրբարի լիճ

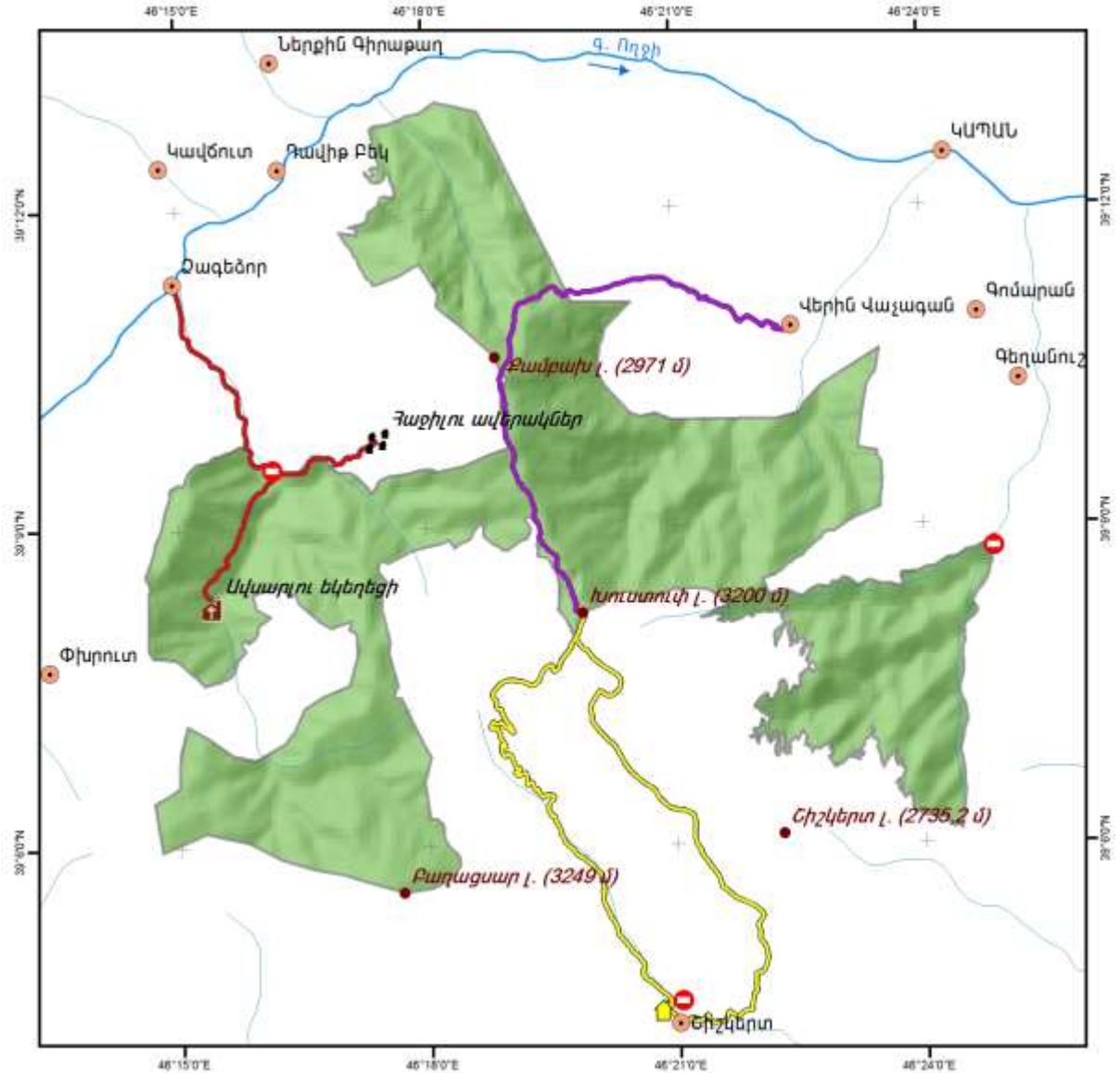
Քարտեզ-սխեմա

«Խուստուփ» Պետական արգելավայրի
Այցելուների ծրագրի ենթակառուցվածքը

Պայմանական նշաններ

- «Խուստուփ» Պետական արգելավայր
- բնակավայրեր
- Երթուղիներ**
- երթուղի N6
- երթուղի N7
- երթուղի N8
- եկեղեցի
- ավերակներ
- լեռնագագաթներ
- պահակակետեր
- ուղեփակոցներ
- գետեր
- վտակներ

CRITICAL ECOSYSTEM PARTNERSHIP FUND

«Գնիշիկ»

պահպանվող լանդշաֆտ

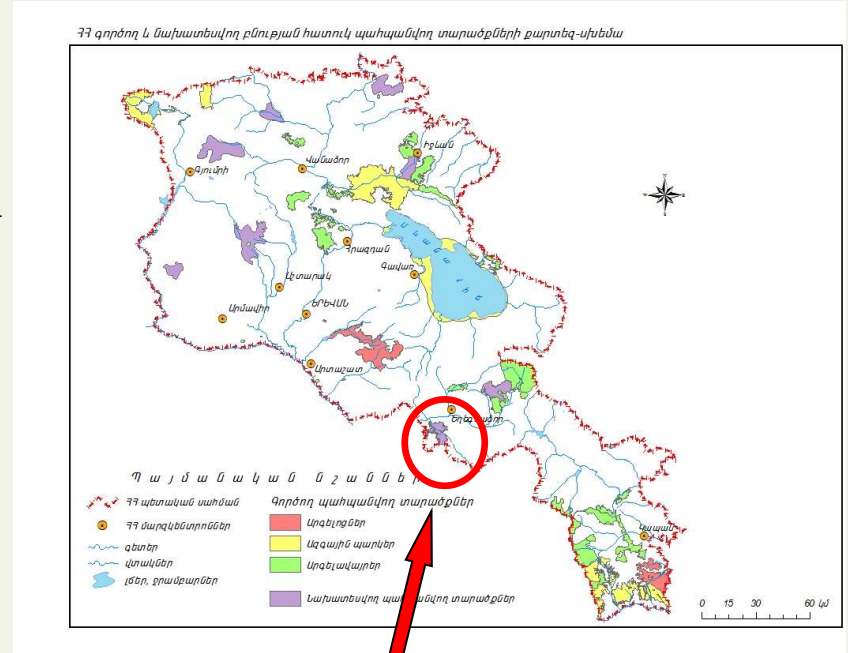
Ընդհանուր տվյալներ

Հիմնադրվել է՝ 2012 թ
Տարածքը՝ 6010 հա

Պահպանության նպատակը՝

- չոր նոսրանտառային, ֆրիգանային և կիսաանապատային էկոհամակարգերը
 - մարդու կողմից ստեղծված և ավանդական օգտագործվող լանդշաֆտները
 - բուսական և կենդանական հազվագյուտ և էնդեմիկ տեսակները
- Կենսաբազմազանությունը՝

- սնկերի՝ 15 տեսակ
- բույսերի՝ 885 տեսակ
- Բույսերի Կարմիր գրքում՝ 55 տեսակ

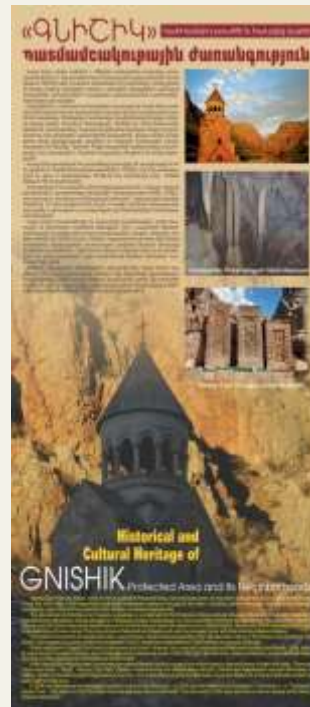
- անողնաշարավոր՝ 142 տեսակ
- ողնաշարավոր՝ 241 տեսակ
- ՀՀ Կենդանիների Կարմիր գրքում՝ 80 տեսակ

CRITICAL ECOSYSTEM PARTNERSHIP FUND

«Գնիշիկ» պահպանվող լանդշաֆտ

- Կառավարման պլանի մշակում
- Պահպանության հզորացում
- Տեղեկատվական կենտրոնի կազմակերպում
- Վահանակներ, ճանապարհային նշաններ, բուկլետներ
- Էկոզբոսաշրջության արահետների մշակում և իրականացում

CRITICAL ECOSYSTEM
PARTNERSHIP FUND

«Գնիշիկ» պահպանվող լանդշաֆտ

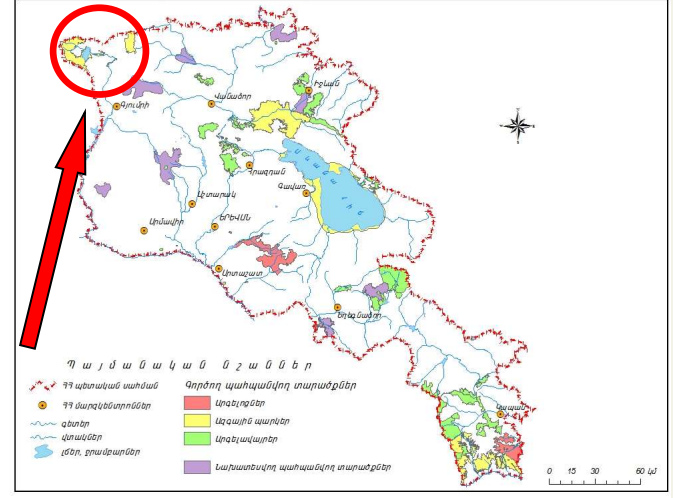
«Արփի լիճ» ազգային պարկ

Ընդհանուր տվյալներ

Հիմնադրվել է՝ 2009 թ
 Տարածքը՝ 21 179 հա
 Պահպանության նպատակը՝
 Ջավախք-Շիրակ բարձրավանդակի և
 Արփի լճի ավազանի
 կենսաբազմազանության,
 մարգագետնատափաստանային,
 մերձալպյան մարգագետնային և
 խոնավ տարածքների
 էկոհամակագերի, չվող թռչունների
 բնադրավայրերի և հանգստատեղերի,
 բնության հուշարձանների
 պահպանություն:

Կենսաբազմազանությունը՝
670 անոթավոր բույսերի տեսակներ,
255 ողնաշարավոր կենդանիների
 տեսակներ:

77 գործող և մայնառնվող բնության հատուկ պահպանվող տարածքների քարտեզ-սխեմա

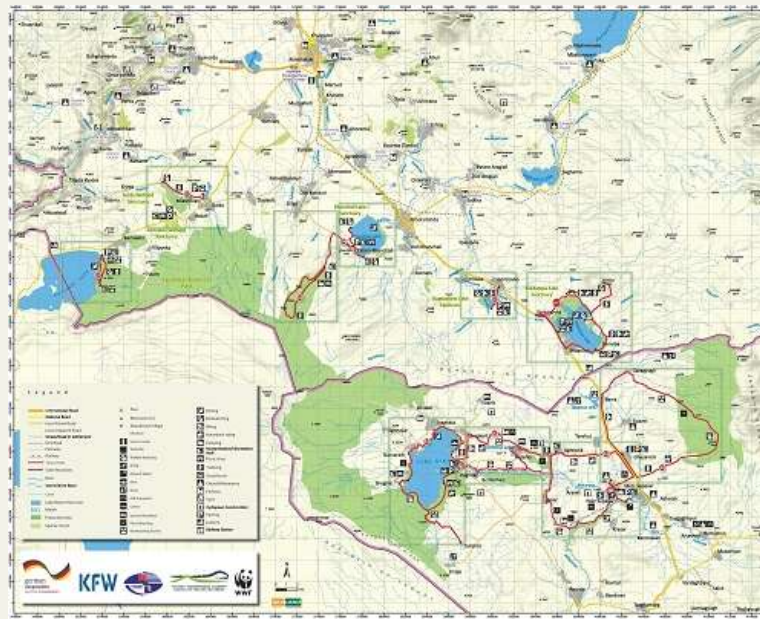
«Արփի լիճ» ազգային պարկ

1. Այցելուների կենտրոն՝
Ղազանչի համայնք
2. Հյուրատուն՝ Բերդաշեն
համայնք
3. Վեբ կայք
4. Տեղական զբոսավարների
վերապատրաստում
5. Համագործակցություն
հայկական զբոսաշրջային
ընկերությունների
հետ

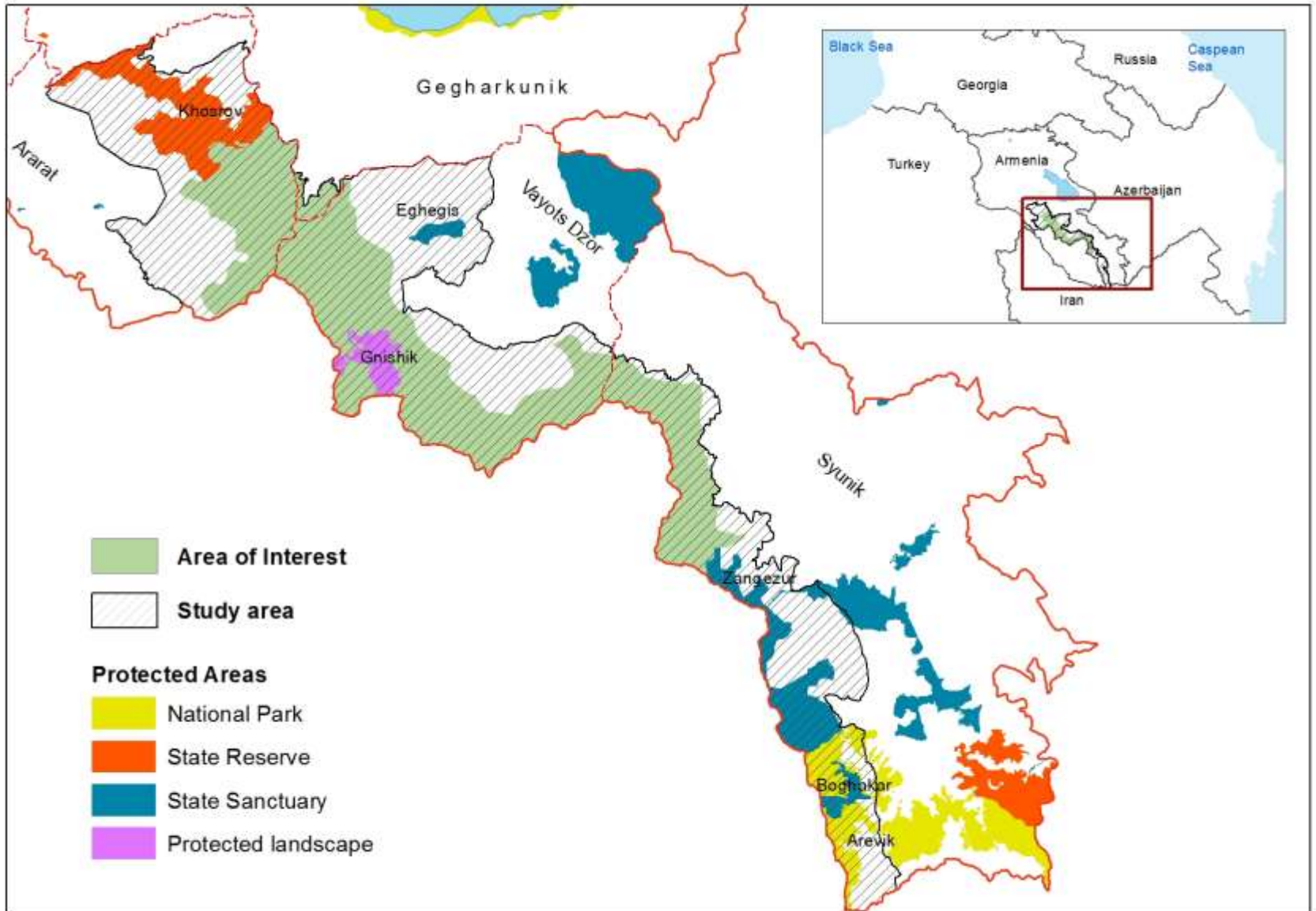
«Արփի լիճ» ազգային պարկ

KFW

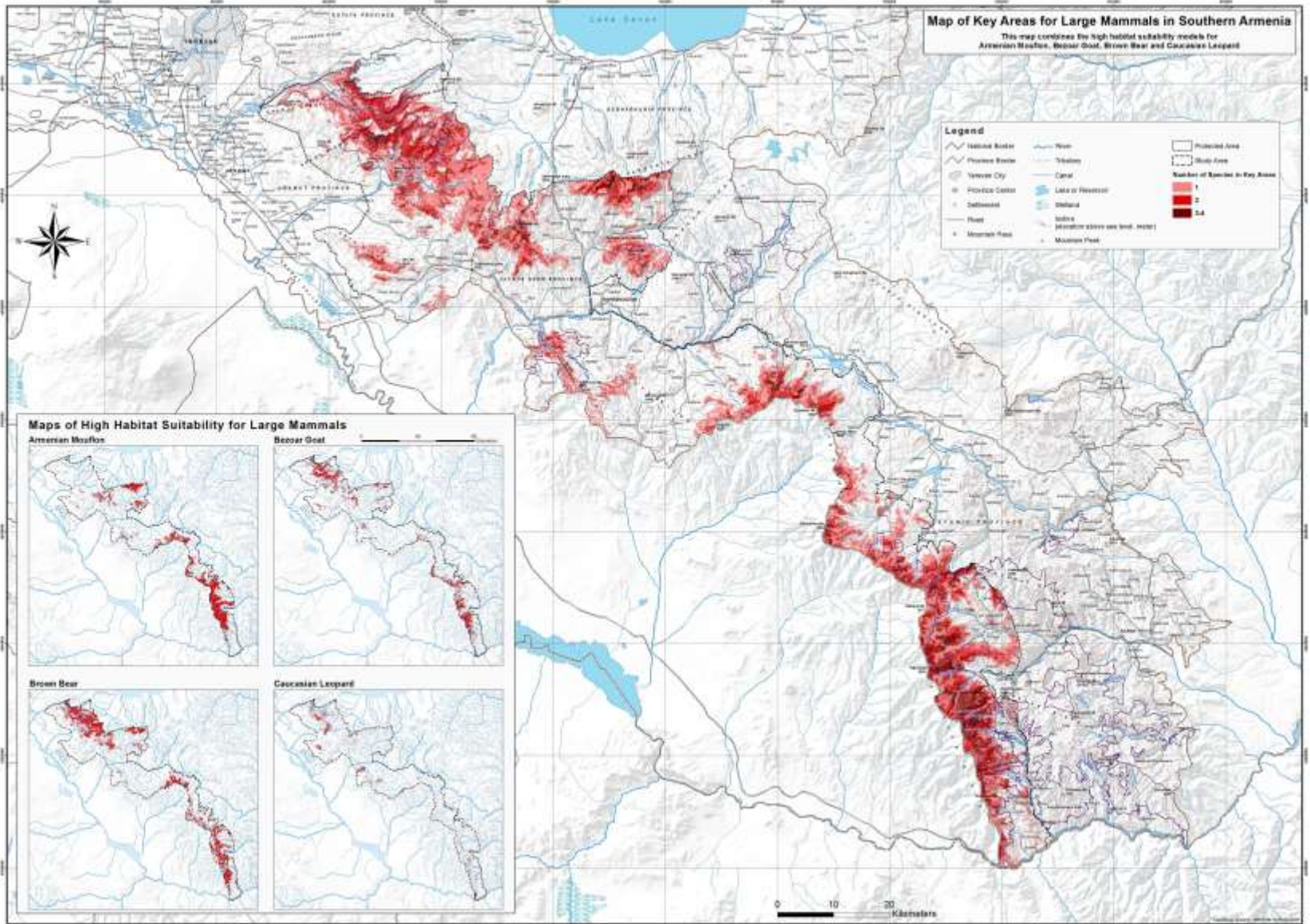
Էկոլոգիական միջանցք

KFW

Էկոլոգիական միջանցք

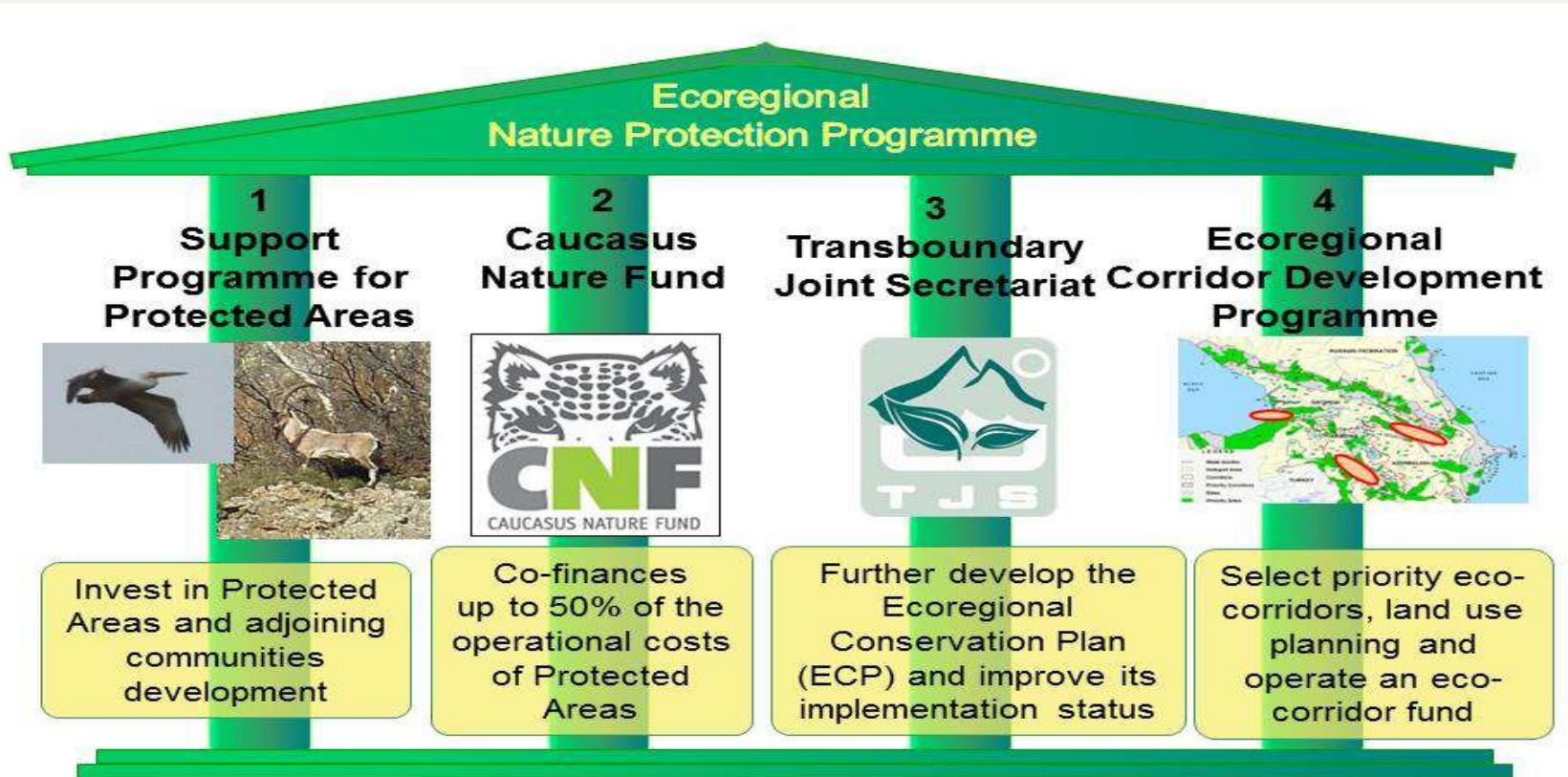

Անդրսահմանային միացյալ քարտուղարություն

Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում Էկոտարածաշրջանային բնապահպանական ծրագիրը ֆինանսավորվում է գերմանական ֆինանսական համագործակցության շրջանակներում: Այն ունի չորս բաղադրիչ:

Անդրսահմանային միացյալ քարտուղարություն (TJS)

TJS II-ի արդյունքներն էկոտուրիզմի ոլորտում

Էկոտուրիստական հարմարությունների ստեղծում (հանգստյան վայր և տեղեկատվական ցուցանակներ) Դիլիջան ազգային պարկում

Անդրսահմանային միացյալ քարտուղարություն

TJS II-ի արդյունքներն էկոտուրիզմի ոլորտում

Հայաստանի ԲՀՊՏ-երի ներկայացում ITB Berlin տուրիստական ցուցահանդեսին 2013/14/15/16թթ. 2014/16թթ. հարթակային ներկայացմամբ

Անդրսահմանային միացյալ քարտուղարություն

TJS II-ի արդյունքներն էկոտուրիզմի ոլորտում

Բարձրորակ ներկայացուցչական նյութերի պատրաստում

- Եռալեզու «Բնության լեգենդները» (Legends of Nature) հրատարակություն
- Բնության լեգենդները վեբ կայք (<http://legendsofnature.org/>)
- Հայաստանի բնությունն ու կենդանական աշխարհը պատկերող բացիկներ
- Իմիջային պրոմո-ֆիլմի պատրաստում

Անդրսահմանային միացյալ քարտուղարություն

TJS II-ի արդյունքներն էկոտուրիզմի ոլորտում

«Եվրոպական դիպլոմ»

«Եվրոպական դիպլոմ»-ի ձեռքբերում «Խոսքովի անտառ» արգելոցի համար

Ճանաչողական

այցելություններ Գերմանիա (Eifel ԲՀՊՏ) և Վրաստան (Լազոդեխի և Ջավախեթի ԲՀՊՏ-եր) այցելուների ծառայությունների և տեղական գործընկերների հետ համագործակցելու (հանգստյան տների, գիդերի, դպրոցների և այլն), ինչպես նաև էկո-կրթության կազմակերպման փորձի հետ ծանոթանալու նպատակով:

Անդրսահմանային միացյալ քարտուղարություն

TJS III-ի պլանավորված գործողություններ էկոտուրիզմի ոլորտում

- **Ռազմավարությունների և գործողությունների պլանի մշակում էկոտուրիզմի զարգացման և խթանման համար**

Հյուրընկալություն և պահպանություն, տարբեր սեզմենտների համար առաջարկներ, միջոլորտային համագործակցություն (ներառյալ տուրիզմի ոլորտն ու տեղի համայնքները), որակի ապահովում և սերտիֆիկացում, այցելուների անվտանգություն, մարդկային ռեսուրսներ, ենթակառուցվածքներ, ծառայություններ, խթանում, էկո-կրթություն , այցելուների քանակի և ազդեցության մշտադիտարկում:

- **Ուղեցույցների բարելավում**

Էկոտուրիզմի կառավարման և պլանավորման ուղեցույցների բարելավում

- **Միջոլորտային համագործակցության խթանում**

Էկոտուրիստական առաջարկությունների մշակմանը և խթանման նպատակով միջոլորտային համագործակցության խթանում ԲՀՊՏ-երի , էկոտուրիզմի ոլորտի և տեղի համայնքների միջև

- **Էկոտուրիստական առաջարկների մշակում**

ԲՀՊՏ-երի ցանցի ձևավորում՝ որպես էկոտուրիզմի նպատակակետ, պրոմո-նյութերի պատրաստում, աջակցություն ներդրումային ծրագրեր ներգրավվելու ուղղությամբ, կարողությունների հզորացմանն ուղղված միջոցառումներ (օրինակ՝ հյուրընկալության փորձի բարձրացման դասընթացներ)

Անդրսահմանային միացյալ քարտուղարություն

TJS III-ի պլանավորված գործողություններ էկոտուրիզմի ոլորտում

- **Որակի ապահովում և սերտիֆիկացում**

Համապատասխան միջազգային ստանդարտների ներդրում (օրինակ՝ European Ecotourism Labelling Standards կամ Europarcs)

- **Կարողությունների հզորացում և վերապատրաստում**

Դասախոսների և տուրիստական հատվածի աշխատակազմի վերապատրաստում, մասնագիտական նյութերի մշակում

- **ԲՀՊՏ-երի ցանցի խթանում՝ որպես էկոտուրիզմի նպատակակետ**

Թիրախային արշավներ տարբեր ուղիներով՝ ITB, ճանաչողական այցելություններ, էկոտուրիստական լրագրողների և գրողների այցեր, միջազգային ցուցահանդեսներ, որակյալ պրոմո-նյութեր, միջազգային ամրագրումների համակարգերի ինտեգրում և այլն:

- **Այցելուների անվտանգության ծրագրի մշակում**

Հուսալի անվտանգության ուղեցույցներ, տեղեկատվական նյութեր, անձնակազմի վերապատրաստում:

- **Այցելուների թվաքանակի, տպավորությունների և ազդեցության մշտադիտարկում**

Համապարփակ մշտադիտարկման համակարգի ներդրում

ԲՀՊՏ-երի ուժեղ և թույլ կողմերը էկոստորիզմի ոլորտում

Ուժեղ կողմերը

- Առկա ենթակառուցվածք (այցելուների կենտրոններ, երթուղիներ, ցուցանակներ, վրանատեղեր և այլն)
- Առկա սարքավորումներ և պարագաներ զբոսաշրջիկների համար (վրաններ, քնապարկեր, հեծանիվներ, ձիեր)
- Առկա կայքեր, ֆեյսբուքյան կայքեր, տեղեկատվական պարբերականներ և այլն
- Կենդանիների և բույսերի դիտարկման հնարավորություններ
- Առկա ուղեկցողներ

Թույլ կողմերը

- ԲՀՊՏ-երում էկոստորիզմի ռազմավարության բացակայություն
- Որոշ ԲՀՊՏ-երում ենթակառուցվածքի, սարքավորումների և պարագաների բացակայություն
- Կենտրոնական համակարգող մարմնի բացակայություն
- ԲՀՊՏ-երի մեծ մասում էկոստորիզմի կառավարման անձնակազմի բացակայություն
- PR – ի բացակայություն

Էկոզբոսաշրջության զարգացման կենտրոն

Նպատակը՝

1. Զարգացնել և խթանել Հայաստանի պահպանվող տարածքների և այլ անտառածածկ վայրերի զբոսաշրջային հնարավորությունները թե՛ տեղի, և թե՛ միջազգային զբոսաշրջային շուկաներում
2. Աջակցել հարակից համայնքներին՝ զարգացնելու և ստեղծելու նոր զբոսաշրջային արտադրանք, որոնք կառաջարկվեն զբոսաշրջիկներին
3. Ստեղծել ու ամրապնդել ԲՀՊՏ-երի կապը Հայաստանի և այլ երկրների զբոսաշրջության ոլորտների հետ

Շատին համայնք, Վայոց ձորի մարզ

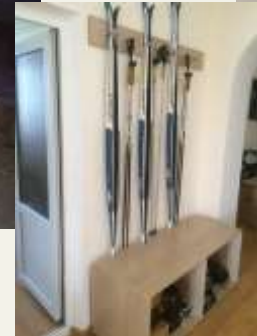
1. Համայնքային զարգացման էկոտուրիզմի ծրագրի մոդել՝ Վայոց ձորի մարզի Շատին գյուղ
2. Դիտակետ վայրի կենդանիներ դիտելու համար, մասնավորապես բեզոարյան այծերին (*Capra aegagrus*) դիտելու համար
3. Հեռադիտակներ և այլ սարքավորումներ
4. Վահանակներ, ճանապարհային նշաններ, բուկլետներ

Մեծ Սեպասար, Շիրակի մարզ

1. Զբոսաշրջային կենտրոնի կառուցում, կահավորում և սարքավորումների տրամադրում Մեծ Սեպասար համայնքին
2. Դահուկային սպորտաձևի հնարավորությունների ստեղծում (դահուկների և համապատասխան սարքավորումների տրամադրում)
3. Ձիով արշավների կազմակերպում (ձիերի և թամբերի տրամադրում)
4. Համագործակցություն հայկական զբոսաշրջային ընկերությունների հետ

«Արփի լիճ» ազգային պարկ

«Արևիկ» ազգային պարկ

«Արևիկ» ազգային պարկ

«Զանգեզուր» արգելավայր

«Զանգեզուր» արգելավայր

«Խուլստուլի» արգելավայր

«Գնիշիկ» պահպանվող լանդշաֆտ

7/08/2014 6:12 PM

